

Тетяна Дятленко

ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ВПРАВ НА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТТЯХ З «МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ»

Автор статті порушує проблему застосування інтерактивних вправ сучасним учителем української мови й літератури у практичній діяльності, указує при цьому на низку недоліків і помилок. У статті доводиться твердження, що методичну компетентність майбутній учитель повинен сформувати вже у стінах вищого навчального закладу, зокрема на практичних і лабораторних заняттях, а також під час виконання завдань усіх видів педагогічних практик. Детально розкрито структуру заняття із використанням інтерактивних вправ, подано поради, які саме будуть найбільш доцільними для досягнення навчально-виховної мети. Автор ділиться власним досвідом проведення занять із залучення інтерактивних вправ, розкриває їхню педагогічну суть, вказує на переваги й недоліки, подає алгоритм введення їх у структуру заняття.

Ключові слова: *інтерактивні вправи, методична компетентність, структура заняття, співпраця, активізація діяльності, інтерес.*

У сучасному освітньому просторі, зокрема шкільному, серед інновацій, які активно опановують учителі-практики, чільне місце посіли й інтерактивні вправи. Оpubліковані в науково-методичних видання учительські розробки конспектів уроків з української літератури обов'язково містять інтерактивні методи і прийоми роботи. Аналізуючи їхні методичні напрацювання часто доводиться констатувати певні недоліки у застосуванні інновацій, викликані чи то необізнаністю, чи то даниною моді, чи то з інших якихось причин. Так, часто в конспектах уроків з літератури простежується тенденція: чим більше інтерактивних вправ, тим краще... Урок перетворюється в суцільний калейдоскоп ігор тощо. При цьому між різними видами вправ іноді не простежується послідовність, наступність, порушується логічність уроку, методичні принципи поглибленої роботи над художнім твором. Т. Бугайко наголошувала на важливому аспекті планування й проведення уроку літератури: учитель повинен завжди пам'ятати і відповідати на запитання «Що роблю?», «Як роблю?», «Навіщо роблю?», оскільки серед вимог до сучасного уроку літератури пробудження інтересу в учнів, чим пояснюють учителі велику кількість, скажімо, ігор, не є найважливішою й засадничою. Насамперед учитель повинен сформувати в школяра літературну компетентність як системне явище, яке охоплює літературні знання,

уміння й навички. Не завжди інтерактивні методики виправдовують себе, оскільки вони мають цілу низку як недоліків, так і переваг. Цілком поділяємо позицію методистів О. Пометун, Л. Пироженко, Ю. Васькова та ін., що в структурі уроку літератури із застосуванням інтерактивних технологій повинна бути лише одна центральна інтерактивна вправа, передують якій мотивація навчальної діяльності, оголошення теми й мети уроку, надання учням необхідної теоретичної інформації, на основі якої буде виконуватися інтерактивна практична робота.

Сучасні педагоги активно працюють над теоретичним обґрунтуванням інноваційних технологій, про що свідчать роботи О. Пометун, Г. Селевко, Л. Варзацька, Л. Кратасюк та ін., а також ціла низка публікацій у збірниках наукових статей. Дидактичний аспект інтерактивних технологій досліджують такі відомі вчені, як Г. Брос, М. Кларин, Л. Пироженко, Н. Фомін, О. Пометун, Н. Суворова та інші. Не зважаючи на інтерес дослідників до окресленої проблеми, доводиться на практиці спостерігати певні недоліки у робочі вчителів-практиків.

Вважаємо, що вже в стінах університету майбутній учитель української мови й літератури повинен на належному науковому і практичному рівні засвоїти сучасні інтерактивні технології, аби прийти в школу підготовленим і активно включитися в педагогічний процес.

Мета статті – показати, як застосовуємо інтерактивні вправи на практичних заняттях з «Методики викладання української літератури» з метою формування методичної компетентності у студентів.

За Л. Пироженко та О. Пометун, визначають умовну робочу класифікацію інтерактивних технологій за формами навчання (моделями), у яких реалізуються інтерактивні методи. Їх розподіляють на чотири групи залежно від мети заняття та форм організації діяльності студентів: інтерактивні технології кооперованого навчання, інтерактивні технології колективно-групового навчання, технології ситуативного моделювання, технології опрацювання дискусійних питань [6, с. 49]. У своїй практичній роботі опираємося на роботи О. Пометун, Л. Пироженко, які дали визначення, класифікації, дидактичне обґрунтування інтерактивної технології.

До інтерактивного навчання на практичних і лабораторних заняттях звертаємося, якщо застосовуємо фронтальну та кооперативну форми організації навчальної діяльності студентів.

Застосування інтерактивних технологій висуває певні вимоги до структури занять, яка, як правило, складається з п'яти елементів. Зупинимося детально на кожному, розкриємо мету й завдання, оскільки, засвоївши цей алгоритм, студент у майбутньому методично правильно й осмислено буде апробувати інтерактивні техніки в подальшій педагогічній діяльності.

Мотивація. Мета цього етапу – сфокусувати увагу студентів на проблемі й викликати інтерес до окресленої теми. З цією метою можуть

бути використані прийоми, що створюють проблемні ситуації, викликають у студентів здивування, подив, інтерес до змісту знань та процесу їх отримання, підкреслюють парадоксальність явищ та подій (коротка розповідь викладача, бесіда, демонстрування наочності, й нескладна інтерактивна вправа («мозковий штурм», «мікрофон», «криголам» тощо)). Наприклад, тема заняття: «Учитель-словесник, його професійні якості». Запропонуємо студентам дати відповідь на запитання:

- Чи погоджуєтеся ви з твердженням, що «учитель – особа публічна»?;
- Чи можна вважати мовлення вчителя його приватною справою?;
- Як ви розумієте вислів: «Учителем школа стоїть»?;
- Як ви ставитесь до твердження: «Учитель – це постійний учень»?;
- Пригадайте вислови відомих людей, прислів'я та приказки про професію вчителя й прокоментуйте їх.

Далі запропонуємо студентам колективно змоделювати асоціативний кущ до слова «учитель», аби на етапі підсумку заняття повернутися до нього і доповнити чи змінити свою думку, якщо протягом заняття вона змінилася.

Наступний етап заняття: оголошення, представлення теми та очікуваних навчальних результатів. Мета – забезпечити розуміння студентами змісту їхньої діяльності, тобто того, чого вони повинні досягти на занятті і чого від них чекає викладач. Важливо, коли після заняття студент не тільки знає, розуміє, чого він досяг, а й чого він хотів би, мав би досягти на наступному занятті з Вашого предмета, чого він очікує взагалі від Вас і Вашого курсу для свого професійного становлення, які накреслює для себе життєві цілі й чи усвідомлює шляхи досягнення їх.

Надання необхідної інформації. Мета цього етапу заняття – дати студентам достатньо інформації, для того щоб на її основі виконувати практичні завдання, але за мінімально короткий час. Це може бути міні-лекція у виконанні самих студентів, читання роздаткового матеріалу, обговорення опрацьованих на етапі підготовки до практичного заняття додаткових науково-методичних джерел, опанування інформацією за допомогою технічних засобів навчання або наочності.

Практикуємо в планах до самостійної роботи студентів з підготовки до практичних і лабораторних занять низку ключових понять, які студент повинен засвоїти протягом вивчення окресленої теми. Для цього пропонується укладати термінологічні словники на основі самостійно опрацьованої літератури. На етапі визначення мети заняття показуємо комп'ютерну презентацію з добіркою ключових понять. Наприклад, до теми «Вимоги до фахової підготовки вчителя літератури» можуть бути запропоновані наступні ключові поняття: учитель-словесник; дослідницькі, конструкторські, комунікативні уміння; педагогічна креативність, модель основних креативних якостей: мотиваційно-креативні, емоційно-

креативні, інтелектуально-креативні, естетичні, комунікативно-креативні, екзистенціальні креативні якості вчителя-словесника; педагогічний такт, педагогіка співробітництва, співдружність, педагогічна майстерність, наукова організація праці, стилі спілкування, планування, методичні об'єднання вчителів, самоосвіта, курси підвищення кваліфікації, педагогічні читання, семінари, передовий педагогічний досвід, науково-практична конференція, конкурси, педагогічні виставки.

Інтерактивна вправа – центральна частина заняття, метою якої є засвоєння навчального матеріалу, досягнення результатів заняття. Інтерактивна частина заняття має займати близько 50–60 % часу на занятті. Обов'язковою є така послідовність і регламент проведення інтерактивної вправи: інструктаж – викладач розповідає учасникам про мету вправи, правила, послідовність дій і кількість часу на виконання завдань; об'єднання в групи і (або) розподіл ролей; виконання завдання, при якому викладач виступає як організатор, помічник, намагаючись надати учасникам максимум можливостей для самостійної роботи і навчання у співпраці один з одним; презентація результатів виконання вправи; рефлексія: усвідомлення отриманих результатів, що досягається шляхом їх спеціального колективного обговорення або за допомогою інших прийомів.

Рефлексія здійснюється в різних формах: у вигляді індивідуальної роботи, у парах, групах, дискусії, у письмовій та усній формах. Вона застосовується після найважливіших інтерактивних вправ.

Наведемо приклад інтерактивних вправ, які застосовуємо як центральну і найважливішу. Так, на самостійне опрацювання на етапі підготовки до практичного заняття на тему: «Вимоги до фахової підготовки вчителя літератури» пропонуємо студентам ознайомитися із низкою статей сучасних методистів на запропоновану тему. Наприклад:

Завдання 2: Зробити ксерокопії статей, законспектувати праці, виділивши основні положення:

Куцевол О. Творча сутність професійної діяльності вчителя літератури / О. М. Куцевол // Дивослово. – 2006. – № 5. – С. 14–22; Куцевол О. Особливості творчої методичної діяльності вчителя / О. М. Куцевол // Дивослово. – 2006. – № 12. – С. 17–23; Куцевол О. Портрет творчого вчителя літератури / О. М. Куцевол // Дивослово. – 2007. – № 1. – С. 24–29.

Усвідомлюючи, що не всі студенти добросовісно опрацювали запропоновані джерела, а ознайомлення з їх змістом і основними положеннями нам видаються важливими. Пропонуємо в такому разі застосувати «бортовий журнал», суть якої полягає в уважному слуханні доповідача й фіксація інформації за допомогою ключових слів, коротких словосполучень чи речень, умовиводів, графічних схем та моделей, запитань, умовних позначень і скорочень.

На етапі можна використати й техніку «вільне письмо». Пропо-

нований вид роботи допомагає сконцентрувати власні думки через їх записування без зупинки. Протягом певного часу студент записує свої думки стосовно запропонованої теми, не припиняючи роботи. До уваги не беруться стиль та орфографічні чи пунктуаційні, чи інші помилки.

Суть роботи полягає в тому, що в студентів з'являється можливість зафіксувати свої емоції, не соромлячись їх. «Вільне письмо» («Письмо для себе») доцільно використовувати на етапі усвідомлення й осмислення навчального матеріалу. Обидва запропоновані види роботи дозволяють через певний час відновити інформацію, повторити й закріпити її.

На початку практичного заняття часто визначаємо групу експертів із числа студентів із високим рівнем навчальних досягнень. Їх завдання: уважно слухати повідомлення, виступи, полеміку у групах студентів, але останнє слово – доповнення й підбиття підсумків за експертною групою. Для цього застосовуємо інтерактивну вправу «Збережи останнє слово за мною».

Дуже ефективно для формування методичної компетенції від теоретичного обговорення вчасно перейти до практичного застосування інтерактивних вправ. Доцільно разом зі студентами відвідати відкриті уроки літератури досвідчених учителів. На жаль, це не завжди вдається, але в мережі Інтернет сьогодні доступні відео уроки учителів, які стали переможцями конкурсу «Учитель року». Після перегляду відео студентам пропонуємо подискутувати на тему, чи відповідають учителі з відео тим вимогам, які висувають автори статей до фахової підготовки вчителя-словесника?

Підбиття підсумків заняття. Дуже важливий етап інтерактивного заняття, оскільки саме на ньому розкривається зміст проблемних запитань і завдань, які оголошувалися на етапі мотивації.

Пропонуємо студентам повернутися до «асоціативного куща», який укладали на початку заняття, доповнити його чи взагалі змінити своє ставлення до виконання завдання з подальшим поясненням зміни власних поглядів.

Закінчимо заняття технікою «дерево рішень», запропонувавши студентам визначити найбільш ефективні шляхи набуття педагогічної майстерності учителем української мови й літератури в подальшій педагогічній діяльності.

Зі своєї повсякденної викладацької практики можемо стверджувати, що застосування інтерактивних вправ на практичних і лабораторних заняттях має значний вплив на студентів, оскільки інтерактивне навчання передбачає абсолютно новий підхід до роботи не лише викладача, а й студента. Так, студенти отримують можливість висловлювати свої думки, пропозиції, критикувати й сприймати різні погляди на якусь проблему, розмірковувати, осмислювати їх і робити власні висновки, учаться бути толерантними і витриманими в оцінці позицій і висловлювань своїх колег.

Викладач же виступає в ролі наставника, порадирика, він стимулює до дискусії, пошуку нестандартних рішень тощо, окрім того студенти під керівництвом досвідченого викладача мають нагоду бути самими учасниками і безпосередніми виконавцями інтерактивних вправ, а це дозволяє їм засвоїти їх педагогічну суть, дидактичні умови застосування відповідно до змісту, мети й завдань, які вирішуються на уроці, засвоїти алгоритм впровадження, а також на прикладах простежити й з'ясувати недоліки й переваги, що, на наш погляд, є ефективним у плані формування методичної компетентності майбутнього вчителя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Активні та інтерактивні методи навчання / укладач Кравчина О. С. – К. : ЦППО АПН України, 2003. – 32 с.
2. Гейко І. Використання інтерактивних форм і методів навчання. З досвіду роботи / І. Гейко // Тема. – 2004. – № 3/4. – С. 229–232.
3. Єльнікова О. В. Інтерактивні методи навчання, їх місце у класифікації педагогічних інновацій / О. Єльнікова // Імідж сучасного педагога. – 2001. – № 3–4(14–15). – С. 71–74.
4. Комар О. Навчання школярів за інтерактивними методами / О. Комар // Рідна школа. – 2006. – № 5. – С. 57–60.
5. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : науково-методичний посібник / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко ; за ред. О. І. Пометун. – К. : А.С.К., 2004. – 192 с.